Schermtijdteller:
Politici in beeld

DE GROENE
AMSTERDAMMER

De grote hoefijzerneus bejaagt een mot
© DeAgostini / Getty Images

Hoe is het om een vleermuis te zijn?

Het mysterie in de spouwmuur

Het is een mythisch dier, vogel noch zoogdier, dat te voorschijn komt in het donker en de wereld ervaart op een manier waarvan wij ons geen voorstelling kunnen maken. De vleermuis prikkelt de verbeelding.

Jaap Tielbeke
12 juli 2023 – verschenen in nr. 28-29

Cadeau geven Delen Leeslijst

Probeer je eens voor te stellen hoe het is om een vleermuis te zijn. Je zou, om te beginnen, moeten opboksen tegen een beroerde reputatie. In de ogen van veel mensen ben je een bloeddorstige demon, of toch op z'n minst een weerzinwekkend stuk ongedierte. In de kunst en literatuur sta je van oudsher symbool voor waanzin en

satanistische sympathieën. In 1332 werd in het Franse Bayonne madame Jacaume veroordeeld tot de brandstapel omdat er zwermen vleermuizen bij haar huis gesignaleerd zouden zijn.

Lang voordat Bram Stoker graaf Dracula in het leven riep en Paul van Loon zijn griezelboeken schreef, boezemden vleermuizen al angst en afkeer in. Deze nachtdieren zouden de pest of andere virussen met zich meedragen, dus toen de wereld begin 2020 tot stilstand kwam door een pandemie was de hoofdverdachte snel gevonden. Australiërs belden het noodnummer omdat ze vleermuizen onder hun veranda zagen hangen. In Peru probeerden mensen vleermuizen levend te verbranden. En dichter bij huis, in de Brabantse gemeente Gilze Rijen, kwamen bewoners in opstand omdat de woningcoöperatie vleermuizenkasten in de wijk had laten plaatsen.

Misschien heeft onze intuïtieve weerzin ermee te maken dat vleermuizen, als enig vliegend zoogdier, een tussencategorie vormen. In een van de fabels van Aesopus zijn de vogels en de zoogdieren in een hevige strijd verwikkeld. De vleermuizen weigeren kleur te bekennen en veranderen van alliantie al naar gelang wie er aan de winnende hand is. Wanneer de vogels en de zoogdieren uiteindelijk vrede sluiten, besluiten ze gezamenlijk om de onbetrouwbare overlopers naar donkere grotten te verbannen waar ze alleen nog 's nachts uit te voorschijn mogen komen.

Zelfs ontdaan van al het bijgeloof is een vleermuis niet direct een knuffeldier. Ze hebben iets unheimisch, zoals ze in de schemering te voorschijn komen, rondfladderend in ogenschijnlijk ongecontroleerde bewegingen. Je kunt het het Wereld Natuur Fonds moeilijk kwalijk nemen dat ze dit harige beestje met stompe neus en scherpe tandjes niet als ambassadeur hebben gekozen. Waar engelen in de christelijke schilderkunst gevederde vleugels hadden, werden figuren uit de onderwereld afgebeeld met vleermuisvleugels. 'Een zwaluw is een perfect schepsel van een waar geslacht, een veldmuis is een perfect schepsel van een waar geslacht; en daar tussenin zit een echte bastaard: de vleermuis', schreef de negentiende-eeuwse kunstcriticus John Ruskin. 'Heeft er ooit iemand gewenst om een vleermuis te zijn?' Voor Ruskin was het een retorische vraag.

Leonardo da Vinci vermoedde wel dat, als de mens wilde leren vliegen, hij goed naar de anatomie van vleermuizen moest kijken. Zijn schetsen voor vliegmachines modelleerde hij naar hun elastische vleugels en lichte botten. In 1912 nam de Oostenrijkse kleermaker Franz Reichelt de proef op de som door met een zelfgemaakt parachutepak van de Eiffeltoren te springen. Op schokkerige zwart-witbeelden is te zien hoe hij op een krukje stapt en de vleugels van zwarte stof uitklapt door zijn armen te spreiden. Net als Da Vinci heeft hij zich laten inspireren door vleermuizen. Even balanceert hij op de richel, aarzelend, alsof hij ineens toch niet meer zo zeker is van het ontwerp dat op de tekentafel nog zo onfeilbaar leek. Dan springt hij en stort hij loodrecht naar beneden.

Nieuwsbrief

Ontvang de selectie van de dag, met op zondag een terugblik op onze belangrijkste verhalen

Inschrijven

Kunnen we ons überhaupt voorstellen hoe het is om een vleermuis te zijn? Dankzij Thomas Nagel is deze vraag uitgegroeid tot een beroemd gedachte-experiment. In 1974 schreef de Amerikaanse filosoof het artikel *What Is it Like to Be a Bat?* en wie de tekst leest met de verwachting meer te leren over de wondere wereld van vleermuizen komt bedrogen uit. Nagel is duidelijk geen bioloog. Het is hem te doen om de relatie tussen lichaam en geest, het vraagstuk van bewustzijn, waar zoveel filosofen voor en na hem hun tanden op hebben stukgebeten. Hebben

dieren, zeg een vleermuis, ook een bewustzijn? Of zijn het, zoals de Verlichtingsdenker René Descartes had beweerd, zielloze machines, voortgedreven door de wetten van de biologie, afgesloten van het domein van vrijheid, dat exclusief toegankelijk is voor de menselijke geest?

Nagel gaat niet zo ver als Descartes. Ook dieren hebben bewustzijn, stelt hij, misschien niet álle dieren, over insecten en kwallen kun je twisten, maar voor de soorten die wat hoger op de faunaladder staan geldt dat ongetwijfeld wel. 'Ik neem aan dat we allemaal geloven dat vleermuizen ervaringen hebben', schrijft hij. 'Het zijn tenslotte zoogdieren en het lijdt niet meer twijfel dat zij ervaringen hebben dan dat muizen, duiven of walvissen die hebben.' De vraag is dan *hoe* een vleermuis de wereld ervaart en of wij mensen ons daar een voorstelling van kunnen maken. Een vleermuis is voor ons immers een 'fundamenteel vreemde levensvorm'.

Lange tijd was het een mysterie hoe de vleermuizen in het pikkedonker konden rondvliegen zonder constant tegen muren of bomen op te botsen. In de achttiende eeuw voerden nieuwsgierige biologen experimenten uit waarbij ze vleermuizen de ogen uitstaken en tot hun verbazing constateerden dat dit geen effect had op hun navigatievermogen. Pas toen ze de monden en oren dichtlijmden raakten de vleermuizen hopeloos gedesoriënteerd, maar wat daar precies de verklaring voor was konden ze nog niet uitleggen. Het zou tot halverwege de twintigste eeuw duren totdat wetenschappers ontdekten dat vleermuizen gebruik maken van echolocatie en geluiden produceren op een frequentie die het menselijk oor te boven gaat.

'Vleermuizen zijn virtuoze wiskundigen', schrijft Kathrine Rundell in haar boek *Wonderbaarlijke dieren (die echt bestaan)*. 'Om te beoordelen hoe ver weg iets is, schatten ze in hoeveel tijd er verstrijkt tussen het uitzenden van het signaal en de ontvangst van de echo, op basis van een aangeboren gevoel voor snelheid van het geluid. Als een vleermuis aan zijn jacht begint en zijn omgeving afpeilt naar prooien, zijn de eerste signalen nog vrij traag, maar zodra hij een insect heeft gedetecteerd, wordt zijn roep een razendsnel geroezemoes van hoogfrequente ultrasone signalen van soms wel 200-kilohertz-golven van tweehonderdduizend trillingen per seconde. De echo die dit oplevert is zo precies dat een vleermuis draden kan ontwijken die dunner zijn dan een mensenhaar. We zullen ze nooit van ons leven kunnen afluisteren.'

Inmiddels snappen we hoe echolocatie werkt, we gebruiken de sonartechniek in onze onderzeeërs en er zijn zelfs blinde mensen die hebben geleerd hoe ze met behulp van klikgeluiden hun weg kunnen vinden. Maar daarmee is niet gezegd dat we ons een voorstelling kunnen maken van de belevingswereld van een vleermuis, denkt Nagel: 'Hoewel de sonar van vleermuizen duidelijk een vorm van waarneming is, is het niet vergelijkbaar met een van de zintuigen waarover wij mensen beschikken en er is geen reden om aan te nemen dat het subjectief gezien lijkt op iets wat wij kunnen ervaren of voorstellen.'

Er zijn heus mensen die het hebben geprobeerd, zich in te leven in dieren. Nog niet zo lang geleden trok een hoogleraar het bos in, waar hij regenwormen at, aan boomstammen snuffelde, en sliep in een zelf gegraven burcht, omdat hij wilde onderzoeken hoe het is om een das te zijn. Een 33-jarige ontwerper uit Londen besloot op een dag dat hij wilde leven als een berggeit en ontwierp protheses voor zijn armen en hoeven voor zijn benen, zodat hij op vier poten in een vallei kon grazen. Voorzover bekend heeft nog niemand een serieuze poging ondernomen om te leven als een vleermuis. Hoe zou dat ook moeten? De hele dag in een donkere zolder op de kop hangen, gehuld in een zwarte cape en dan 's nachts te voorschijn komen om al vliegend insecten te vangen?

Zulke pogingen zijn volgens Nagel sowieso gedoemd om te falen. We kunnen proberen ons in te beelden hoe het is om vleugels te hebben, of om te navigeren met hulp van geluidssignalen, maar komen we zo dichter bij de ervaringswereld van een vleermuis? Nee, schrijft Nagel. 'Het vertelt me alleen hoe het voor *mij* zou zijn om me te gedragen als een vleermuis. Alleen is dat de vraag niet. Ik wil weten hoe het is voor *een vleermuis* om een vleermuis te zijn. Maar als ik me daar een voorstelling van probeer te maken ben ik beperkt door de vermogens van mijn eigen geest, en die vermogens zijn niet toereikend voor de taak.'

Links: Biho Takashi, *Vleermuis en volle maan,* circa 1905. Japanse houtdrukprint, 23,5 x 24,3 cm ;
© UCL Art Museum, University College London / Bridgeman Images

Eigenlijk gaat het al mis bij Nagels vraag, want voordat we überhaupt kunnen bedenken hoe het is om een vleermuis te zijn, moeten we eerst weten in welke van de ruim veertienhonderd vleermuissoorten we ons zouden moeten verplaatsen. Het zijn allemaal gevleugelde zoogdieren die 's nachts actief zijn, maar daar houden de gelijkenissen wel zo'n beetje op. Het is nogal een verschil of je je probeert voor te stellen hoe het is om een Filipijnse vliegende hond te zijn, met een spanwijdte van anderhalve meter, of een Kitti's varkensneusvleermuis, met het formaat van een uit de kluiten gewassen hommel.

De orde van 'Chiroptera', zoals de Latijnse naam voor vleermuizen luidt (letterlijk: handvleugeligen), valt te verdelen in twee subgroepen: de Microchiroptera en de Megachiroptera. De eerste groep bestaat uit kleinere vleermuizen die gebruik maken van echolocatie en vooral jagen op insecten. Alle achttien vleermuissoorten die we in Nederland kennen vallen in deze categorie. De tweede groep omvat de grotere vleerhonden met een spitse snuit, kleine oren, en grote zwarte knikkers als ogen. De meeste vleerhonden eten fruit, navigeren niet op geluid maar op zicht en leven in Azië, Afrika of Australië.

In weerwil van alle griezelverhalen zijn bloed drinkende vleermuizen ronduit zeldzaam, alleen in Latijns-Amerika bestaan er drie soorten vampiervleermuizen, met vlijmscherpe snijtanden waarmee ze kleine sneetjes maken in de huid van hun slachtoffer en speciaal speeksel dat voorkomt dat het bloed stolt. Hun favoriete prooi is slapend vee, al ontdekten wetenschappers dat de ruigpootvampier in Brazilië zich sinds kort ook te goed doet aan het bloed van mensen, omdat die steeds verder de jungle in trekken.

2023 is door de Nederlandse Zoogdierenvereniging uitgeroepen tot het jaar van de meervleermuis. De meervleermuis is een relatief forse Microchiroptera met een spanwijdte van twintig tot dertig centimeter, een grijswitte buik en – voor vleermuisbegrippen – grote voeten met harige tenen, die ze tijdens haar nachtelijke

foerageervluchten gebruikt om insecten van het wateroppervlak te scheppen. Het is ook een vleermuissoort die steeds zeldzamer wordt in Nederland en dat is zorgelijk, want bijna een derde van de Europese populatie meervleermuizen leeft in ons land.

Op een warme, windstille maandagavond in juni staat een kleine vrouw met lange grijze haren te turen naar de gevel van een appartementencomplex in Amsterdam-Noord. Ze draagt een fluorescerend geel hesje met een afbeelding van een vleermuis erop en heeft een apparaat in haar hand dat begint te ratelen zodra ze het op de gevel richt. Af en toe kijkt ze opzij naar haar compagnon, een net afgestudeerde ecoloog met sluik blond haar, om te polsen of daar al activiteit is. Hij schudt van nee. Vanuit een open raam klinkt het gehuil van een baby, op de stoep zit een groep vrouwen in een kring te breien en af en toe scheert een scooter voorbij. Een bewoonster komt in een nachtjapon haar balkon opgelopen en groet de onderzoekers alsof het oude bekenden zijn. 'Zitten ze er nog wel? Ik heb ze al een tijdje niet meer gezien.'

Als het laatste beetje zonlicht is verdwenen komen ze te voorschijn. Ze wurmen zich uit de dilatatievoegen, ventilatiegaten en kieren tussen de kozijnen, steken hun pluizige kopje ter verkenning kort naar buiten en fladderen dan het duister in. Opgewonden turven de onderzoekers de uitvliegende meervleermuizen, terwijl hun 'bat-detectors' onophoudelijk klikken. Een ecoloog van de gemeente Amsterdam, die vandaag als vrijwilliger meehelpt met tellen, heeft een warmtekijker meegenomen waarmee hij de nok van een appartementenblok in de gaten houdt. Voor middernacht heeft hij al meer dan honderd vleermuizen geturfd.

Er is nog zoveel dat we niet weten over vleermuizen, zegt de ecoloog. Bij vogels is het simpel. Trek met een verrekijker naar een park en je kunt ze bewonderen, je ziet wat ze eten en hoe ze zich gedragen. Natuurfotografen buitelen over elkaar om het mooiste kiekje te kunnen schieten. Vleermuizen bewegen zich in het donker, van veel soorten is nog nooit een fatsoenlijke foto gemaakt. Het lijken schimmen uit een andere wereld, hoe nabij ze in werkelijkheid ook zijn.

De vrouw op het balkon vindt het wel leuk, zulke beestjes als ongenode buren. Als ze voor het slapengaan nog een sigaretje rookt, ziet ze hun leerachtige vleugels in het licht van de lantarenpalen. Maar er zijn ook bewoners die minder enthousiast zijn. 'Sommige mensen vinden vleermuizen toch een beetje *creepy*.'

De Amerikaanse dichter Diane Ackerman schreef eens een essay met de titel *In Praise of Bats*. Vleermuizen kunnen wel wat goede pr gebruiken, merkte ze toen ze eind jaren tachtig op pad ging met Merlin Tuttle, een van de voornaamste vleermuisexperts ter wereld en oprichter van Bat Conservation International. Eigenlijk is zijn werk vechten tegen de bierkaai, vertelde hij haar: 'Stel je eens voor hoe het is om een organisatie te beginnen die is gericht op het beschermen van een van de minst populaire diersoorten op aarde. Ik kan waarschijnlijk tien keer zo veel geld ophalen als ik mensen zou beloven dat ik de vleermuizen in hun buurt uit de weg ruim.'

Vleermuizen gaan gebukt onder misverstanden en valse vooroordelen. Als meer mensen wisten wat voor slimme, sociale beesten het waren, zou het werk van Tuttle's vleermuisbeschermers een stuk makkelijker worden. Voor hun grootte hebben vleermuizen een extreem lange levensduur (er zijn soorten die meer dan dertig jaar ouder kunnen worden) en planten ze zich traag voort (de meeste vleermuismoeders krijgen slechts een baby per jaar). In een grot met duizenden schreeuwende babyvleermuizen weten de moeders door geur en geluid hun eigen kind feilloos te vinden. In tegenstelling tot wat hun reputatie doet vermoeden zijn vleermuizen schone dieren en vormen ze nauwelijks een gevaar voor mensen. Sterker nog, vleermuizen vormen eerder een zegen dan een vloek. Zo zijn hun gedroogde uitwerpselen een rijke meststof, waar boeren in veel arme landen dankbaar gebruik van maken.

Er zijn wel plekken op aarde waar de vleermuis op meer sympathie kan rekenen. Zo beschouwen vissers in de Filipijnen vleermuizen als de beschermers van hun visgebied die de vangst bevorderen. In Chinese volksverhalen figureert de vleermuis vaak als brenger van voorspoed. En ook Doña Amalia Bacardi, de vrouw van de oprichter van het fameuze rummerk, zag de vleermuiskoloniën die rondhingen bij hun distilleerderij als een teken van geluk. Vandaar dat Bacardi tot op de dag van vandaag een vleermuis als logo heeft.

In Nederland proberen de ecologische onderzoekers het imago van de vleermuis wat op te poetsen. Vinden ze een kolonie ergens op een zolder of in een spouwmuur, dan verrassen ze de bewoners met een taart in de vorm van een vleermuis en vertellen ze waarom dit zulke fantastische dieren zijn. Wist u dat een vleermuis wel drieduizend muggen en motjes op een avond kan vangen? Zie het als een gratis vorm van insectenbestrijding. En u heeft er misschien geen erg in, maar zonder vleermuizen zou het aanbod in de supermarkt een stuk kariger zijn. Ze bestuiven en verspreiden de zaden van de planten die ons avocado's, bananen, perziken, mango's en tequila geven. En hoewel er ondanks alle aantijgingen nog steeds geen bewijs is dat Covid-19 afkomstig was van de hoefijzerneusvleermuis helpt het bestuderen van de wonderbaarlijke immuniteit van vleermuizen wel bij het ontwikkelen van vaccins.

De meervleermuizen hier in Amsterdam-Noord zijn allemaal vrouwtjes, die 's zomers bijeenkomen om tussen de muren van de jaren-zestigwoningen hun jongen te baren. Rond middernacht keren de eerste moeders terug naar de kraamkolonie om hun baby's melk te geven, voordat ze opnieuw uitvliegen voor een tweede voederronde. Meervleermuizen zijn redelijk honkvast, maar soms raken de onderzoekers wel eens een kolonie kwijt, omdat ze toch zijn verhuisd naar een ander pand waar het net iets aangenamer toeven is. Om ze weer op het spoor te komen, spannen de ecologen mistnetten onder de bruggen, waarin de jagende vleermuizen verstrikt raken. De gevangen exemplaren worden gemeten en gewogen en als ze sterk genoeg zijn krijgen ze een klein zendertje waarmee het nieuwe verblijfadres achterhaald kan worden.

Een beginnend vleermuizenonderzoeker verdient zo'n 16,50 euro per uur. Je moet beschikbaar zijn in de zomermaanden, bereid zijn om 's nachts te werken en een rijbewijs hebben. Ervaring met ecologisch veldwerk is een pre, maar geen vereiste. Vacatures zijn er genoeg, want de meervleermuis heeft bescherming nodig. Hun achteruitgang kent verschillende oorzaken, maar de laatste jaren is er een nieuwe bedreiging bij gekomen: onze isolatiedrift. Zeker nu de energieprijzen scherp zijn gestegen vullen steeds meer Nederlanders hun daken en muren met isolatiemateriaal. Dat is goed voor het klimaat, maar minder goed voor de vleermuizen die van de holle ruimtes tussen de muren en daken hun thuis hebben gemaakt. Omdat vleermuizen een beschermde status hebben moet er officieel een ecologisch adviesbureau worden ingeschakeld om te onderzoeken of er door de verduurzamingsplannen geen vleermuizen in de knel komen. Voordat woningcoöperatie Ymere deze appartementencomplexen in Amsterdam-Noord energiezuiniger kan maken, moeten ze eerst met een plan komen voor de meervleermuizen.

Ozzy Osbourne kan erover mee praten. Toen het heavymetalicoon – bijnaam *the prince of darkness* – in 2014 zijn zeventiende-eeuwse boerderij op het Engelse platteland wilde verbouwen, werd er een kolonie dwergvleermuizen aangetroffen op zolder. De werkzaamheden liepen vertraging op en de gemeenteraad wilde enkel groen licht geven op voorwaarde dat Osbourne achttienduizend pond zou betalen voor een nieuw onderkomen voor de vleermuizen. De Britse tabloids smulden van de poëtische rechtvaardigheid. Zo'n dertig jaar eerder was er namelijk een bewusteloze vleermuis op het podium beland tijdens een Black Sabbath-concert. De leadzanger, in de veronderstelling dat het een rubberen nepbeest was, zette de kop tussen zijn tanden en beet. Pas toen Osbourne het warme bloed door zijn mond voelde stromen, kreeg hij door dat hij een levende vleermuis had vermoord.

rechts: David Scott, *Nacht (uit de vier perioden van de dag)*, 1833
© Private Collection / The Fine Art Society in Edinburgh / Bridgeman Images

In 1997 krijgt de Zuid-Afrikaanse schrijver J.M. Coetzee een uitnodiging van de Universiteit van Princeton om een lezing te geven over een onderwerp naar keuze. In plaats van een betoog of een beschouwing grijpt hij naar een vorm waar hij vertrouwd mee is: fictie. Hij schrijft een kort verhaal over Elizabeth Costello, een Australische schrijfster die wordt uitgenodigd om op een universiteit een lezing te geven over een onderwerp naar keuze. Ze kiest voor een onderwerp dat haar aan het hart gaat: onze omgang met dieren. Haar zoon, een assistent-professor aan dezelfde universiteit, zet zich schrap. Hij weet hoe zijn moeder tekeer kan gaan tegen vleeseters, hoe compromisloos ze is in haar veroordeling van dierenleed en bij haar lezing gaat Costello er inderdaad met gestrekt been in: de manier waarop wij dieren houden en slachten vergelijkt ze met de holocaust. ‘Laat me het hardop zeggen: we zijn omringd door een onderneming van vernedering, wreedheid en moord die wedijvert met alles waartoe het Derde Rijk in staat was.’

Een vriendin had haar aangeraden om het essay van Thomas Nagel te lezen, vertelt Costello haar toehoorders. ‘Het lijkt me een intelligente en niet onsympathieke man. Hij heeft zelfs gevoel voor humor.’ Maar zijn conclusie – dat het onmogelijk is om je voor te stellen hoe het is om een vleermuis te zijn, omdat het een fundamenteel

vreemde levensvorm is – deelt ze niet. Waarom zouden we ons laten beperken door de zintuigen die we al dan niet hebben? Waarom denken we dit gedachte-experiment rationeel te moeten aanvliegen? 'Nagel zet ons op het verkeerde pad.'

Elizabeth Costello is een romanschrijver en als zij personages met een volwaardig binnenleven in het leven kan roepen, waarom zouden we ons dan niet kunnen verplaatsen in een vleermuis? Haar betoog is niet rationeel, nee, ze probeert de valkuil van de redelijkheid expres te vermijden, omdat dit al een tegenstelling impliceert tussen de mens en de rest van het dierenrijk. We hebben de neiging om het gedrag van dieren langs de meetlat van menselijke intelligentie te leggen, terwijl wat ons werkelijk verbindt is dat we levende wezens zijn, aldus Costello. 'Levend zijn is een levende ziel zijn. Een dier – en we zijn allemaal dieren – is een belichaamde ziel.'

Costello laat haar publiek geschokt en verward achter. De vergelijking met de holocaust schiet een joodse hoogleraar in het verkeerde keelgat. Haar schoondochter stoort zich mateloos aan het 'gemakzuchtige en oppervlakkige relativisme' van Costello. Een dichter die is gevraagd om haar van repliek te dienen heeft weinig moeite om gaten te schieten in haar argumentatie. Voor het overtuigend neerzetten van een romanpersonage volstaat het om je in te leven in de ervaringen van andere mensen, maar voor het beschrijven van de ervaringen van vleermuizen schiet de menselijke taal hopeloos te kort. De ene belichaamde ziel is de andere niet. 'We kunnen vrienden zijn met een Marsmannetje noch een vleermuis', zegt de dichter. 'Om de eenvoudige reden dat we te weinig gemeen hebben.'

Je kunt je afvragen waarom Thomas Nagel ervoor koos om zijn filosofische essay op te hangen aan de vleermuis. Waarom vroeg hij zich niet af hoe het is om een hond te zijn? Of een walvis? Misschien is het juist vanwege de fundamentele vreemdheid, de zweem van mystiek die rondom vleermuizen hangt. Hondenbezitters weten dat er zoiets kan bestaan als een diepe band tussen mens en huisdier en we kennen de verhalen van duikers die in de ogen van een dolfijn keken en een vorm van verwantschap voelden. De eerste film over een vriendschap tussen mens en vleermuis moet nog gemaakt worden. Dat maakte het gedachte-experiment van Nagel des te uitdagender: kunnen we ons vereenzelvigen met zo'n onknuffelbaar wezen? Of iets praktischer geformuleerd: zijn wij bereid om onze verbouwingsplannen aan te passen, omdat er vleermuizen in onze spouwmuren wonen?

Misschien kunnen we het ons inderdaad niet voorstellen hoe het is om een vleermuis te zijn, net zo min als dat we ons echt kunnen inleven in een hond of een berggeit. Het feit dat we allemaal een levende ziel hebben, betekent niet dat de binnenwereld van andere dieren voor ons toegankelijk is. Hoe meer we leren over de unieke intelligentie van olifanten, vissen of vleermuizen, hoe sterker we eraan herinnerd worden dat we deze wereld delen met radicaal andere levensvormen die het resultaat zijn van miljoenen jaren evolutie. We kunnen ons daaraan vergapen, ervan leren, maar het idee dat we hun belevingswereld volledig kunnen doorgronden getuigt eerder van arrogantie dan van empathie. Een vleermuis bezit vermogens die het menselijk begrip simpelweg te boven gaan. Of zoals Ludwig Wittgenstein het ooit verwoordde: 'Als een leeuw zou kunnen praten, konden we hem niet verstaan.'

We hoeven ons ook niet te kunnen verplaatsen in vleermuizen om hun aanwezigheid op waarde te schatten. We begrijpen hoe belangrijk ze zijn als ecologische sleutelsoort. We weten dat we vleermuizen nodig hebben voor de bestuiving van planten en de bestrijding van insecten. Maar hun bestaansrecht gaat verder dan de diensten die ze leveren aan de mens. Het uitsterven van de meervleermuis zou betekenen dat een geheel eigen ervaringswereld verloren gaat en dat we, wanneer we 's nachts op onze balkons staan, minder vaak de leerachtige vleugels in het lantaarnlicht zullen zien en ons minder vaak kunnen verwonderen over dit wezen dat met zijn vreemdheid onze verbeelding prikkelt.

'Een belangrijke aantrekkingskracht van vleermuizen', schrijft Tessa Laird in haar rijke monografie *Bat,* 'is hun mysterieuze uitstraling, de manier waarop ze, gehuld in het zwart en behendig als een ninja, in en uit de schaduwen schieten'. Het maakt hen tot het perfecte totemdier voor buitenbeentjes die zich, net als de vleermuis, niet thuis voelen in afgebakende hokjes. De symboliek die we projecteren op vleermuizen verraadt onze collectieve obsessies en angsten. We smullen van griezelverhalen, omdat ze appelleren aan ons

onderbewuste. We worden onrustig van dieren die niet netjes in een categorie passen, omdat ze de bestaande orde tarten. De vleermuis is een rebel die de dingen op z'n kop zet en zich pas roert wanneer wij liggen te dromen. Het is hun ongrijpbaarheid die vleermuizen zo fascinerend maakt en net wanneer we denken dat we ons een voorstelling kunnen maken van hun leven, verdwijnen ze fladderend in het donker.

Uit: *De Groene Amsterdammer* van 12 juli 2023
www.groene.nl/2023/28-29